

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В АУДІЮВАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

У статті розглядається проблема формування англomовної компетенції в аудіюванні майбутніх учителів у процесі самостійної роботи. Описуються методичні рекомендації щодо організації та проведення відповідного навчання на підготовчому, основному та підсумковому етапах. Пропонується використання навчального щоденника з аудіювання з метою розвитку та вдосконалення метакогнітивних умінь у самостійній роботі з аудіювання.

Ключові слова: методичні рекомендації, підготовка майбутніх учителів, самостійна робота, компетенція в аудіюванні.

Пріоритетним завданням сучасної освіти є оволодіння майбутнім учителем комплексом знань, формування навичок і розвиток умінь, необхідних для самостійного вдосконалення рівня володіння іноземною мовою. У зв'язку з інтеграцією України в європейський освітній простір постає необхідність впровадження в системі вищої освіти європейських освітніх стандартів, до яких відноситься збільшення питомої ваги самостійної роботи (СР) студентів у навчальному процесі.

Здійснене нами теоретичне та експериментальне дослідження, а також аналіз результатів експериментального навчання дають можливість сформулювати методичні рекомендації щодо організації процесу формування англomовної компетенції в аудіюванні (КА) майбутніх учителів у процесі СР з використанням навчального щоденника з аудіювання.

Проведений нами аналіз науково-методичної літератури показав, що методичні рекомендації щодо формування компетенції в аудіюванні (О. Б. Бігич [1], О. Ю. Бочкарьова [2], Р. І. Вікович [3], К. О. Колеснікова [5], О. А. Мацнева [6], В. В. Черниш [8]) та організації самостійної роботи з іноземної мови (І. П. Задорожна [4], Д. В. Позняк [7]) обґрунтовані. Однак проблема визначення методичних рекомендацій щодо формування КА майбутніх учителів у процесі СР залишається не вирішеною.

Таким чином, метою статті є визначення методичних рекомендацій щодо формування англomовної компетенції в аудіюванні майбутніх учителів у процесі самостійної роботи. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: виділити фактори, що впливають на організацію навчання на початковому ступені навчання у ВНЗ, визначити методичні рекомендації щодо організації підготовчого, основного та підсумкового етапів формування англomовної КА майбутніх учителів у процесі СР.

З метою визначення факторів організації СР було розглянуто сутність поняття СР, яка визначається як пізнавальна діяльність, що здійснюється з метою вдосконалення набутих навичок і вмінь, забезпечується метакогнітивними вміннями, високим рівнем самосвідомості та самодисципліни студентів.

Цільовою групою є студенти-майбутні вчителі першого року навчання (напряму підготовки "Мова і література (англійська)", протягом якого відбувається вдосконалення КА та вмінь організації СР. Розроблена методика формування англomовної КА майбутніх учителів у процесі СР реалізується в межах навчальної дисципліни "Практика усного та писемного мовлення". Вона узгоджується з темами, які опрацьовуються на практичних заняттях з АМ: ("Personal Identification"), "Моя родина" ("My Family"), "Немає кращого місця за рідний дім" ("There's no place like home"), "Їжа та приготування страв" ("Meals and Cooking"), "До ваших послуг" ("At Your Service"), "Пори року та погода" ("Seasons and Weather"), "Життя та навчання студентів" ("Student's Life and Studies"), "Рідне місто" ("Places"). Відбір змісту СР з аудіювання здійснюється з урахуванням принципу необхідності та достатності змісту для реалізації цілей навчання, принципу доступності та посиленості змісту в цілому та окремих його частин, принципу залежності змісту СР від змісту аудиторної роботи, принципу відповідності ЗН віковим інтересам, комунікативним потребам та інтелектуальному рівню студентів-майбутніх учителів. Запропонована підсистема вправ розрахована на самостійну позааудиторну роботу студентів протягом 82 годин, що є оптимальним для розвитку метакогнітивних і мовленнєвих умінь аудіювання у процесі СР, оскільки це становить приблизно четверту частину годин, які повинні відводитися на формування однієї з чотирьох мовленнєвих компетенцій.

При організації навчального процесу в умовах СР необхідно враховувати фактори, що впливають на організацію навчання на зазначеному ступені: високий рівень розвитку психологічних механізмів (уваги, уваги, мислення, почуттів), підвищену емоційну чутливість у зв'язку зі зміною соціального статусу, високий рівень тривожності стосовно аудіювання як виду МД, недостатню сформованість здатності студентів першого курсу до самонавчання. Враховуючи зазначене, слід відмітити, що навчання аудіювання має базуватись на засадах особистісно-діяльнісного підходу з урахуванням мотивів

навчальної діяльності. З метою підвищення результативності навчання СР слід планувати з врахуванням інтересів студентів, рівня їхньої мовної підготовки, потреб і здібностей. Використання завдань на рефлексію сприяє розвитку самооцінки навчальної діяльності та усвідомленого ставлення до виконуваних дій [10].

У зв'язку з швидкоплинною формою перебігу аудіювання та можливим виникненням тривожності стосовно зазначеного ВМД рекомендовано використання пам'яток і навчальних підказок "*Listening Strategies*", оскільки оволодіння стратегіями аудіювання готує студентів до безперервної мовної самоосвіти на основі усвідомленого управління навчальною діяльністю.

Джерелами відбору виступають подкасти мережі Інтернет. Відбір сайтів з директоріями подкастів слід здійснювати за критеріями достовірності наявної інформації, доступності матеріалів та автентичності представленої інформації.

Формування англомовної КА майбутніх учителів у процесі СР відбувається на спеціально відібраному навчальному матеріалі. Навчальні АТ для формування англомовної КА у процесі СР слід відбирати за наступними критеріями: доступності та посильності для використання у СР; новизни та мотиваційної цінності; автентичності; відповідності віковим особливостям студентів, їхньому життєвому досвіду та професійним потребам; тематичності; виховної цінності; жанрової та типологічної різноманітності; тривалості звучання АТ [9]. Доцільним є використання різних видів аудіотекстів, представлених освітньо-професійною та соціально-культурною сферами. Тексти для формування англомовної КА у процесі СР повинні мати інформативну та пізнавальну цінність, бути доступними для студентів першого курсу в мовному та змістовому відношеннях, представлені автентичними навчальними матеріалами, пов'язані з тематикою Програми, створювати можливості для формування смислових установок для дій та вчинків майбутніх учителів, відповідати нормам вимови сучасної АМ. Тривалість звучання АТ має становити 3-5 хвилин залежно від жанру та складності при наявності 3-5% незнайомих слів. Відібрані АТ мають бути спрямовані на гармонійний, всебічний розвиток студентів, формування у них пізнавальних мотивів навчальної діяльності та позитивних рис характеру.

При використанні навчального щоденника як засобу СР варто використовувати такі його складові: пам'ятку "*Як самостійно працювати з аудіотекстом?*", листи самоспостереження з окремих тем, тести рівня сформованості метакогнітивних умінь з аудіювання та контрольний лист самоспостереження рівня сформованості англомовної компетенції в аудіюванні у процесі самостійної роботи. Для успішної організації СР з аудіювання з використанням навчального щоденника слід детально ознайомити студентів з його структурою, послідовністю заповнення його складових частин. Студенти використовують пам'ятку "*Як самостійно працювати з аудіотекстом?*", яка допомагає зорієнтуватись у послідовності дій щодо слухання АТ на дотекстовому, текстовому та післятекстовому етапах роботи. Наступним компонентом щоденника є листи самоспостереження з окремих підтем на рефлексію рівня сформованості англомовної КА, після кожного з яких відведено місце для запису рекомендацій викладача. В кінці кожного тематичного блоку студенти заповнюють контрольний лист самоспостереження, що уможливило усвідомлення студентами своїх дій у процесі СР. Щоденник також містить 2 тести для виміру рівня сформованості метакогнітивних умінь аудіювання, які виконуються на початку та в кінці семестру.

Навчання слід здійснювати за допомогою розробленої в межах проведеного дослідження *підсистеми вправ*, яка ґрунтується на таких принципах: принцип орієнтації на СР, принцип поетапності формування англомовної КА, принцип доступності вправ для виконання у СР, принцип активності та свідомості організації навчального процесу. Підсистему вправ у навчальному щоденнику слід подавати у вигляді тематичних блоків, які реалізують навчання на підготовчому, основному та підсумковому етапах і відрізняються співвідношенням різних типів вправ.

В умовах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи навчання формування англомовної КА майбутніх учителів у процесі СР реалізується протягом восьми тематичних блоків, на які загалом виділяється 82 години СР. Навчання аудіювання у процесі СР реалізується на рівні напівавтономії та частково обмеженої автономії. Для формування англомовної КА студентів-майбутніх учителів рекомендується відводити по 2 години щотижня. Кожний тематичний блок містить інформацію про метакогнітивні та комунікативні стратегії аудіювання, що подається у навчальних підказках "*Listening Strategies*".

Перед виконанням вправ розробленої підсистеми проводиться вхідне тестування для визначення рівня сформованості англомовної КА та рівня сформованості метакогнітивних умінь у СР з аудіювання за Л. Вандергріфт, що складається з 21 питання множинного вибору. Тривалість виконання тестів становить 2 аудиторні години. До тесту для визначення рівня сформованості КА доцільно включати завдання для перевірки сформованості лексичних і граматичних навичок аудіювання, рівня розвитку умінь загального, вибіркового та повного розуміння змісту АТ. Студенти виконують завдання з відповіддю множинного вибору, із вільно конструйованою відповіддю, перехресного вибору із зайвим елементом.

Перші 14 годин СР відповідають *підготовчому* етапу, метою якого є формування мовленнєвих навичок аудіювання, розвиток мовленнєвих механізмів аудіювання та рефлексивно-мотиваційних умінь. Для формування мовленнєвих навичок використовуються некомунікативні, умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні вправи. Студенти виконують вправи на прослуховування АТ з метою виокремлення мети прослуховування АТ, визначення засобів міжфразового зв'язку між компонентами АТ та їхніх функцій, впізнавання та ідентифікацію граматичних структур, сприйняття та ідентифікацію

ЛО, інтонаційних контурів, завершення слів, речень, розширення речень. Відмінною особливістю організації навчання на цьому етапі є використання вправ для розвитку рефлексивно-мотиваційних умінь. Беручи до уваги рівень різної мовної підготовки студентів на першому курсі ВНЗ, вважаємо за доцільне зазначити, що використання на підготовчому етапі вправ на рівні слова, словосполучення, речення та організації навчання у процесі СР, надають можливість студентам багаторазового вправління та прослуховування мовних зразків та поступового оволодіння вміннями організації СР у ВНЗ. Співпраця викладача та студентів відбувається на рівні напівавтономії.

На підготовчому етапі викладач надає студентам пояснення щодо організації та планування СР, заповнення навчального щоденника з аудіювання та листів самоспостереження з окремих тем, контрольного листа самоспостереження рівня сформованості англomовної КА у процесі СР, виконання тестів рівня сформованості метакогнітивних умінь з аудіювання. На цьому ж етапі студенти ознайомлюються з пам'яткою "Як самостійно працювати з аудіотекстом?", що містить інформацію про послідовність дій при прослуховуванні АТ та виконанні вправ.

Наступні 54 години СР відведено на *основний* етап, метою якого є розвиток умінь розуміння загального змісту АТ, вибіркового розуміння АТ, повного розуміння АТ, інструментально-організаційних умінь та вмінь реалізації навчальної діяльності. Він реалізується в рамках тематичних блоків "Personal Identification", "My Family", "There's no Place like Home", "At your Service", "Seasons and Weather", "Student's Life" та містить умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-репродуктивні та продуктивні вправи. На цьому етапі використовуються вправи на визначення послідовності дій під час навчання аудіювання, цілей виконання вправи, стратегій аудіювання, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення інформації, завершення речень, виправлення неправильних тверджень, визначення основних фактів тексту. Окрім того, навчання аудіювання з різним ступенем розуміння змісту супроводжується розвитком умінь письмової фіксації під час аудіювання, для чого використовується перелік скорочень для письмової фіксації аудіотекстів.

Під час останніх 14 годин СР, які становлять *підсумковий* етап, відбувається вдосконалення вмінь загального, вибіркового та повного розуміння АТ, розвиток умінь самоконтролю та рефлексії. Підсумковий етап реалізується в рамках тематичного блоку "Getting about the town". На цьому етапі використовуються умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-репродуктивні та продуктивні вправи. Студенти виконують тестові завдання альтернативного, множинного та перехресного вибору, заповнюють таблиці, підбирають заголовки, дають відповіді на запитання, заповнюють контрольний лист самоспостереження рівня сформованості англomовної КА майбутніх учителів у процесі СР.

На трьох етапах навчання використовуються вправи для розвитку вмінь СР. Наведемо приклади вправ для розвитку та вдосконалення метакогнітивних умінь у СР з аудіювання.

Приклад 1. Вправа для розвитку рефлексивно-мотиваційних умінь.

Мета: створення мотивації до слухання та розуміння сприйнятої на слух інформації.

Тип вправи: комунікативна, продуктивна, мінімально керована.

Вид вправи: прослуховування текстів, відповіді на запитання, співвіднесення з власним досвідом.

Завдання: Listen to some students explaining their motives for studying English. Why do these students need to listen to English?

	Why should he / she listen to English?	What are your motives for listening?
Speaker 1		
Speaker 2		
Speaker 3		
Speaker 4		

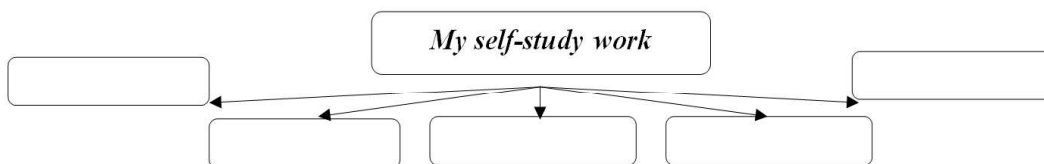
Вправа 2. Вправа для розвитку інструментально-організаційних умінь.

Мета: розвинути вміння організації навчальної діяльності.

Тип вправи: комунікативна, продуктивна.

Вид вправи: заповнення схеми.

Завдання: Before listening decide what the conditions of effective self-study work are.

Вправа 3. Вправа для розвитку вмінь реалізації навчальної діяльності.
Мета: розвинути вміння визначати мету та стратегії аудіювання.
Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.
Вид вправи: відповідь на запитання.
Завдання: Read the pre-listening task and decide what the aim of listening is. What strategy should be used to perform the task?

Listen to the podcast "Pedestrian Safety" and put the topics in the order you hear them.

- A. where is traffic coming from
- B. where pedestrians are not allowed to walk
- C. the best places to cross a road
- D. the significance of flashing lights
- E. a special type of crossing

Listening strategy
While listening to the text pay attention to the topics. Write their number in your answer sheet as soon as you hear them.

Приклад 4. Вправа для розвитку вмінь самоконтролю та рефлексії.

Мета: розвинути вміння аналізувати процес аудіювання.

Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Вид вправи: відповідь на запитання.

Завдання: After listening and performing the tasks, give answers to the following questions.

Let's reflect	
1. What have you learnt in this section?	
2. Which task was the most difficult for you?	
3. Do you need to work more on distinguishing homophones?	
4. How much time did you spend on doing the tasks?	
5. What listening difficulties did you have?	

Результати методичного експерименту засвідчили ефективність варіанту методики, під час якого слід дотримуватись такого кількісного співвідношення вправ на підготовчому етапі: 30% – вправи на розвиток рефлексивно-мотиваційних умінь аудіювання, 50% – на формування мовленнєвих навичок аудіювання, 20% – на розвиток мовленнєвих механізмів аудіювання. Зменшення кількості вправ для розвитку рефлексивно-мотиваційних умінь аудіювання відбувається за рахунок більшої кількості вправ на формування фонетичних, лексичних та граматичних навичок аудіювання, сформованість яких дозволяє студентам долати мовні труднощі під час аудіювання.

У процесі оцінювання рівня сформованості КА слід керуватися такими критеріями: повноти та точності розуміння АТ. За критерієм повноти об'єктом оцінювання визначаються вміння розуміти загальний зміст АТ, вміння розуміти вибірковий зміст АТ, вміння повного розуміння АТ, а за критерієм точності – лексичні та граматичні навички аудіювання.

Теоретичне дослідження об'єкту навчання та практичні результати проведеного нами експериментального навчання свідчать про ефективність розробленої методики формування англійської КА у процесі СР. Під час виконання запропонованої підсистеми вправ у студентів розвиваються метакогнітивні вміння достатнього рівня для навчання аудіювання у процесі СР. Це означає, що надані методичні рекомендації можна впроваджувати в практику формування англійської КА майбутніх учителів у процесі СР.

Перспективу подальшого наукового дослідження вбачаємо у розробці підсистеми вправ для формування компетенції в читанні у процесі самостійної роботи з використанням навчального щоденника.

Використані джерела

- Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні / О. Б. Бігич // Іноземні мови. – 2012. – № 2. – С. 19–30.
- Бочкарьова О. Ю. Методика навчання майбутніх учителів англійської мови професійно спрямованого аудіювання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. Ю. Бочкарьова. – К., 2007. – 278 с.
- Вікович Р. І. Методика навчання студентів мовних спеціальностей аудіювання англійської мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Р. І. Вікович. – К., 2011. – 344 с.
- Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англійською комунікативною компетенцією : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / І. П. Задорожна. – К., 2012. – 770 с.

5. Колесникова Е. А. Обучение аудированию с письменной фиксацией существенной информации студентов первого курса языкового педагогического вуза (английский язык): дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Е. А. Колесникова. – М., 2008. – 240 с.
6. Мацнева О. А. Навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. А. Мацнева. – К., 2009. – 261 с.
7. Позняк Д. В. Обучение студентов языкового вуза самостоятельному совершенствованию сложных аудитивных умений иноязычной речи : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Д. В. Позняк. – Екатеринбург, 2007. – 230 с.
8. Черниш В. В. Навчання англійського читання та аудіювання із застосуванням аудіокнижок художніх творів (середня загальноосвітня школа з поглибленим вивченням іноземної мови) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / В. В. Черниш. – К., 2001. – 308 с.
9. Шевкопляс Л. В. Добір навчального матеріалу для формування компетенції в аудіюванні майбутніх учителів у процесі самостійної роботи / Л. В. Шевкопляс // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія. – 2012. – Вип. 21. – С. 230–238.
10. Шевкопляс Л. В. Теоретичні передумови формування англійської компетенції в аудіюванні майбутніх учителів у процесі самостійної роботи / Л. В. Шевкопляс // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Педагогіка та психологія. – 2011. – Вип. 19. – С. 102–109.

Шевкопляс Л. В.

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ФОРМИРОВАНИЮ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В АУДИРОВАНИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

В статье рассматривается проблема формирования англоязычной компетенции в аудировании будущих учителей в процессе самостоятельной работы. Описано методические рекомендации по организации и проведению соответствующего обучения на подготовительном, основном и завершающем этапах. Предложено использование учебного дневника по аудированию с целью развития и усовершенствования метакогнитивных умений в самостоятельной работе.

Ключевые слова: методические рекомендации, подготовка будущих учителей, самостоятельная работа, компетенция в аудировании.

Shevkoptyas L.V.

METHOD GUIDE TO FORMING FUTURE EFL TEACHERS' LISTENING COMPREHENSION COMPETENCE IN SELF-STUDY WORK

The article deals with the issue of forming future teachers' English listening competence in the process of self-study work. It presents method guides to forming future EFL teachers' listening comprehension competence in self-study work using listening diary as an instructional and learning tool. The criteria for text selection for forming future EFL teachers' listening comprehension competence included: accessibility for using in self-study work; originality and motivational value; authenticity; relevance to the students' age, life experience and their professional needs; the length of the text. The subsystem of exercises is realized in three stages: preparatory stage, main stage and final stage. The preparatory stage refers to the developing students' speech mechanisms, activating background knowledge, improving lexical, phonetic and grammatical habits in listening comprehension, acknowledging the students with the listening comprehension strategies, listening diary and developing reflexive-motivational skills. The Listening diary that we have developed consists of the following parts: recommendations on organizing listening comprehension in self-study work, self-observation checklist on each topic of the course, metacognitive awareness listening questionnaire, and the list of sites with podcasts in English. The research has revealed a potential benefit of using listening comprehension diary in teaching listening comprehension and helps students to build up their confidence, encourage them to self-observe and self-motivate on their listening strategy use. The main stage is aimed at developing skills for skimming listening, for partial listening and for detailed comprehension, note-taking skills and self-study orientation and realization skills. The final stage focuses on the improving listening comprehension skills in self-study work and developing of reflexive and self-assessment skills.

Key words: method guide, future EFL teachers' preparation, self-study work, listening comprehension competence.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2017.